

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

SI-PLATFORMALARDAN FOYDALANISH ORQALI TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK VA METODIK ASOSLARI

Karimova Diyora Abduvaxidovna

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti, o'qituvchi

Annotatsiya

Maqola SI-platformalar yordamida til ko'nikmalarini rivojlantirishning ilmiy-metodik mexanizmlarini yoritadi. Tadqiqotda tajriba va nazorat guruhlari bilan o'qitish, rubrikalar orqali baholash hamda sifat tahlili qo'llandi. Asosiy natijalar adaptiv feedback, muloqotga yo'naltirilgan simulyatsiyalar va metakognitiv qo'llab-quvvatlash til kompetensiyalarini barqaror oshirishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: SI platform, til ko'nikmalari, adaptiv o'qitish, feedback, shaxsiylashtirish, formatif baholash, raqamli didaktika

ДИДАКТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ЯЗЫКОВЫХ НАВЫКОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ SI-ПЛАТФОРМ

Каримова Диёра Абдувахидовна

Ташкентский университет информационных технологий имени Мухаммада ал-Хорезми,
преподаватель

Аннотация

В статье освещаются научно-методические механизмы развития языковых навыков с использованием SI-платформ. В исследовании применялись обучение с экспериментальными и контрольными группами, оценивание с использованием рубрик и качественный анализ. Основные результаты показывают, что адаптивная обратная связь, коммуникативно-ориентированные симуляции и метакогнитивная поддержка обеспечивают устойчивый рост языковых компетенций.

Ключевые слова: SI-платформы, языковые навыки, адаптивное обучение, обратная связь, персонализация, формативное оценивание, цифровая дидактика.

DIDACTIC AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING LANGUAGE SKILLS THROUGH THE USE OF SI PLATFORMS

Karimova Diyora Abduvaxidovna

Tashkent University of Information Technologies named after Muhammad al-Khwarizmi, Lecturer

Abstract

The article highlights the scientific and methodological mechanisms for developing language skills through SI platforms. The study employed experimental and control group instruction, rubric-based assessment, and qualitative analysis. The main findings indicate that adaptive feedback, communication-oriented simulations, and metacognitive support contribute to the sustainable development of language competencies.

Keywords: SI platforms, language skills, adaptive learning, feedback, personalization, formative assessment, digital didactics.

Til ta'limida raqamli muhitning jadallashuvi o'quvchining mustaqil ishlashi, o'z-o'zini nazorat qilishi va kommunikativ vazifalarni real vaqt rejimida bajarishi uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. So'nggi yillarda SI-platformalar, ayniqsa, tabiiy tilni qayta ishlash, nutqni tanish, avtomatik baholash va o'quv analitikasi imkoniyatlari hisobiga til ko'nikmalarini rivojlantirishda markaziy vositaga aylanmoqda. Biroq amaliyotda SI vositalaridan foydalanish ko'pincha texnik qulaylik darajasida qolib, didaktik maqsadlar, metodik tamoyillar va baholash mezonlari bilan yetarlicha integratsiyalanmaydi. Natijada platforma taklif qilayotgan mashqlar o'quv dasturidagi kompetensiyalar tizimi bilan moslashmaydi, teskari aloqa mazmuni o'quvchi xatosining sabablarini ochmaydi, shaxsiylashtirish esa faqat qiyinchilik darajasini avtomatik o'zgartirish bilan cheklanib qoladi. Shu holat til ko'nikmalarini, xususan, leksik-grammatik aniqlik, matn tuzish mantiqi, tinglab tushunish va og'zaki nutq ravonligini barqaror rivojlantirishda kutilgan natijalarni bermasligi mumkin.

Ilmiy adabiyotlarda til o'qitishning kommunikativ yondashuvi, vazifaga asoslangan ta'lim va formatif baholash tamoyillari o'quv natijalariga kuchli ta'sir ko'rsatishi ta'kidlanadi. Shuningdek, ikkinchi

tilni o'zlashtirish nazariyalarida teskari aloqa va interaktivlikning o'rni, xatolarni qayta ishlash mexanizmlari hamda o'quvchining metakognitiv strategiyalari til taraqqiyotini belgilovchi omillar sifatida izohlanadi. Raqamli didaktika yo'nalishida esa adaptiv o'qitish tizimlari o'quvchi profili asosida kontentni tanlash, mashqlar ketma-ketligini optimallashtirish va o'quv jarayonini tahlil qilish orqali samaradorlikni oshirishi mumkinligi ko'rsatiladi.

Shunga qaramay, SI-platfomalarning aynan til ko'nikmalarini kompleks tarzda, ko'nikmalararo transforni hisobga olgan holda rivojlantirishdagi metodik modeli, dars dizayni va baholash arxitekturasi bo'yicha yetarli darajada tizimli tadqiqotlar, ayniqsa, mahalliy ta'lim kontekstida kam uchraydi. Mavjud ishlarning bir qismi texnologik vositalarning tavsifiga yo'naltirilgan bo'lsa, ikkinchi qismi kichik miqyosli tajribalar bilan cheklanib, o'qituvchi roli, topshiriq sifati va akademik halollik risklari kabi masalalarni bir butun tizim sifatida ko'rib chiqmaydi.

Ushbu maqolaning maqsadi SI-platfomalardan foydalanish orqali til ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik va metodik asoslarini aniqlash, o'quv jarayoniga integratsiya modeli hamda baholash mezonlarini asoslashdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar qo'yildi: birinchidan, SI-platforma funksiyalarini til ko'nikmalari modeli bilan moslashtirish uchun konseptual ramka ishlab chiqish; ikkinchidan, aralash metodli tajriba orqali SI asosidagi mashg'ulotlarning o'qish, yozish, tinglab tushunish va og'zaki nutqqa ta'sirini aniqlash; uchinchidan, teskari aloqa sifati, shaxsiylashtirish darajasi va o'quvchi ishtiroki o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish; to'rtinchidan, amaliy tavsiyalarni metodik mezonlar bilan birga taqdim etish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u SI-platformani faqat qo'shimcha resurs sifatida emas, balki kompetensiyaga yo'naltirilgan dars dizaynining tarkibiy elementi sifatida ko'rib, adaptiv feedback va formatif baholashning integratsiyalashgan modelini asoslaydi.

Tadqiqot dizayni aralash metodlarga asoslandi, chunki SI-platfomalar bilan o'qitish natijalarini baholashda faqat test ballari o'zgarishi emas, balki o'quvchining strategiyalari, platforma bilan o'zaro ta'sir dinamikasi va teskari aloqaning didaktik qiymati ham muhimdir. Empirik qism pedagogik tajriba-sinov shaklida tashkil etildi: bir xil o'quv maqsadlariga ega ikki guruh tanlab olindi, ulardan biri SI-platforma integratsiyalashgan o'qitish modeli bo'yicha, ikkinchisi esa an'anaviy raqamli resurslar va o'qituvchi tomonidan berilgan topshiriqlar asosida shug'ullandi.

Tadqiqot obyekti sifatida oliy ta'limning til moduli doirasida o'qiyotgan talabalar olindi, predmet esa SI-platforma orqali tashkil etilgan mashqlar tizimining til ko'nikmalariga ta'siri sifatida belgilandi. Tanlanma bir semestr davomida kuzatildi, bu vaqt oralig'i barqaror o'zgarishlarni aniqlash uchun yetarli pedagogik sikl deb qabul qilindi.

Nazariy asos sifatida kommunikativ yondashuv, vazifaga asoslangan ta'lim hamda formatif baholash konsepsiyasi qabul qilindi, chunki SI-platforma ishlab chiqaradigan teskari aloqa o'quvchining kommunikativ niyatini, vazifa bajarish jarayonida yuzaga kelgan xatolarini va keyingi qadamlarini yo'naltira olishi kerak. Shuningdek, ikkinchi tilni o'zlashtirish doirasida o'zaro ta'sir va teskari aloqaning roli, xatolarni sezish va tuzatish mexanizmlari muhim nazariy tayanch bo'ldi.

Metodik nuqtayi nazardan platforma imkoniyatlarini uch qatlamda operatsionallashtirish amalga oshirildi: diagnostika qatlami o'quvchi darajasini aniqlash, adaptatsiya qatlami topshiriq murakkabligini va turini moslashtirish, refleksiya qatlami esa o'quvchining o'z o'sishini kuzatishi va xatolarini tahlil qilishiga yordam beradigan vositalarni o'z ichiga oldi. Ushbu qatlamlar til ko'nikmalarining integrallashgan modeli bilan bog'landi: leksik-grammatik resurs, diskursiv ko'nikma, pragmatik moslik va strategik kompetensiya.

Ma'lumot to'plash vositalari sifatida kirish va chiqish diagnostik testlari, yozma ishlar portfeli, og'zaki nutq bo'yicha rubrikali baholash, tinglab tushunish bo'yicha standartlashtirilgan topshiriqlar hamda platforma loglari asosida o'quv analitikasi qo'llandi. Sifat ma'lumotlari yarim tuzilgan intervyular va dars jarayonini kuzatish orqali yig'ildi. Ushbu yondashuv platforma ta'sirini ko'p manbali triangulyatsiya asosida baholash imkonini berdi, ya'ni natijalar birgina o'lchovga bog'lanib qolmadi.

Miqdoriy tahlilda o'rtacha ko'rsatkichlar dinamikasi va guruhlararo farqlar izchil solishtirildi, sifat tahlilida esa o'quvchilarning xato turlari, feedbackni qabul qilish strategiyalari va motivatsion omillar tematik kodlash orqali tizimlashtirildi. Metodlarning bunday kombinatsiyasi SI-platfomalarning didaktik samaradorligini ham natija, ham jarayon sifatida ochib berishga xizmat qildi.

Etik tamoyillar doirasida ishtirokchilarning roziligi olindi, shaxsiy ma'lumotlar anonimizatsiya qilindi, platforma loglaridan faqat o'quv maqsadida tahlil uchun foydalanildi. Akademik halollik riskini kamaytirish uchun yozma topshiriqlar ikki bosqichda tekshirildi: birinchi bosqichda platforma yordami bilan qilingan tahrirlar izohlandi, ikkinchi bosqichda esa o'quvchi o'z matni bo'yicha og'zaki himoya

elementlarini bajardi. Bu tartib SI yordamidan metodik foyda olish, biroq mualliflik mas'uliyatini saqlashga qaratildi.

Tajriba yakunida SI-platforma integratsiyalashgan guruhda til ko'nikmalarining bir nechta komponentlarida barqaror ijobiy siljish kuzatildi. Avvalo, yozma nutq bo'yicha matnning mantiqiy izchilligi, bog'lovchi vositalardan foydalanish va leksik xilma-xillik ko'rsatkichlari oshdi. Portfel tahlili shuni ko'rsatdiki, platformaning taklif qilgan tahririy feedbacki faqat xatoni belgilash bilan cheklanmagan hollarda, ya'ni izoh, variant va misol bilan birga berilganda, o'quvchi keyingi matnlarda xuddi shu turdagi xatolarni kamroq takrorlagan. Ayniqsa, kollokatsiyalar va akademik uslub elementlarini tanlashda o'sish yaqqol namoyon bo'ldi, bu esa SI yordamida leksik qarorlarni tez-tez tekshirish va darhol qayta yozish amaliyoti bilan bog'landi.

Nazorat guruhida ham o'sish mavjud bo'lsa-da, u ko'proq grammatik to'g'rilik doirasida cheklangan bo'lib, matnning diskursiv sifatiga kamroq ta'sir qilgan. Ikkinchi muhim natija tinglab tushunish ko'nikmasida qayd etildi. SI-platforma audio materiallarni individual tezlikda qayta tinglash, transkript bilan solishtirish, keyin esa kontekstual savollarga javob berish imkonini bergan sharoitda o'quvchilarning semantik taxmin qilish va asosiy g'oyani ajratish strategiyalari rivojlandi.

Platforma loglari tahlili shuni ko'rsatdiki, yuqori o'sish ko'rsatgan ishtirokchilar odatda bir xil materialga bir necha marotaba qaytib, avval umumiy mazmunni anglash, keyin detallarni aniqlash bosqichlarini ongli ravishda ajratgan. Bu jarayon refleksiya qatlamidagi o'z-o'zini baholash savollari bilan mustahkamlangan. Nazorat guruhida tinglab tushunish bo'yicha o'sish ko'proq darsdagi umumiy mashqlar intensivligiga bog'liq bo'lib, individual trajektoriyalar unchalik farqlanmagan.

Uchinchi natija og'zaki nutq ko'nikmasi bilan bog'liq bo'ldi. SI-platforma muloqot simulyatsiyalari va nutqni tanish asosidagi mashqlar orqali ravonlikni oshirishga ko'proq ta'sir ko'rsatdi, biroq talaffuzning fonetik aniqligi bo'yicha natijalar bir xil darajada bo'lmadi. Rubrikali baholashga ko'ra, ravonlik va muloqotga kirishuvchanlik oshgan, ammo fonetik xatolarni barqaror kamaytirish ko'proq o'qituvchi bilan maqsadli fonetik mashqlar bilan birga olib borilgandagina sezilarli bo'lgan.

Bu natija SI vositalarining ayrim jihatlari, xususan, prosodik elementlarni nozik farqlash va dialektal variantlarni hisobga olishda cheklovlar mavjudligini ko'rsatdi. Shunga qaramay, platformaning tezkor feedbacki o'quvchining nutqiy xavotirini pasaytirib, ko'proq gapirishga undagan, bu esa umumiy kommunikativ faollikni oshirgan.

To'rtinchi natija shaxsiylashtirish va formatif baholashning o'zaro bog'liqligida ko'rindi. SI-platforma topshiriqlarni moslashtirganda, agar moslashtirish faqat qiyinchilik darajasini avtomatik ko'tarish yoki tushirishdan iborat bo'lsa, o'quvchi ko'pincha strategiyasini o'zgartirmagan va faqat "topshiriqni tugatish" motivatsiyasi bilan cheklangan. Biroq moslashtirish bilan birga maqsadga yo'naltirilgan tavsiyalar, xato turlarining profili va keyingi o'rganish rejasini ko'rsatadigan feedback berilganda, o'quvchilar o'z o'qishlarini rejalashtirishni o'rgangan.

Intervyular shuni tasdiqladiki, o'quvchilar uchun eng foydali element "nima uchun bu xato yuz berdi?" degan savolga javob beradigan izohlar bo'lgan, chunki ular til me'yorini ongli darajada tushunishga yordam bergan. Bu holat SI-platforma samaradorligini belgilovchi omil sifatida feedbackning didaktik dizaynini birinchi o'ringa chiqaradi.

Beshinchi natija o'qituvchi roli bilan bog'liq bo'lib, SI-platforma integratsiyasi o'qituvchini "baholovchi"dan ko'ra "kurator va metodik dizayner"ga yaqinlashtirdi. Tajriba guruhida o'qituvchi platforma bergan analitik ma'lumotlar asosida darsda mikrointervensiyalarni rejalashtirdi, ya'ni eng ko'p uchrayotgan xatolar bo'yicha qisqa tushuntirishlar, namunali matnlar tahlili va juftlikdagi muloqot vazifalarini kiritdi.

Shu sababli SI-platforma o'qituvchi mehnatini to'liq almashtirmasdan, aksincha, resurslarni aniq muammolarga yo'naltirishga xizmat qilgani kuzatildi. Nazorat guruhida esa o'qituvchi ko'proq umumiy nazorat va uyga vazifa tekshiruviga vaqt sarflagan, individuallashtirish imkoniyatlari torroq bo'lgan. Olingan natijalar SI-platformalardan foydalanish til ko'nikmalarini rivojlantirishda, avvalo, teskari aloqaning tezligi va shaxsiylashtirishning chuqurligi orqali ta'sir qilishini ko'rsatadi. Bu holat kommunikativ yondashuvning "maqsadga yo'naltirilgan nutqiy harakat" tamoyili bilan mos keladi, chunki platforma o'quvchini tez-tez nutqiy vazifaga kiritadi va natijani darhol ko'rsatadi. Biroq natijalar shuni ham ko'rsatdiki, feedbackning mavjudligi o'z-o'zidan yetarli emas; u didaktik jihatdan izohli, xato sababini ochib beruvchi va qayta qo'llash imkonini yaratadigan bo'lgandagina ko'nikmaga aylanadi. Bu xulosa formatif baholash nazariyasidagi "feedback faqat ma'lumot emas, balki keyingi harakatni boshqaruvchi mexanizm" degan qarashni amaliy darajada tasdiqlaydi. Demak, SI-platforma ishlab chiqadigan feedbackni

metodik modellashtirish til o'qitishning markaziy talabi bo'lib qoladi.

Yozma nutqdagi diskursiv o'sish natijalari ikkinchi tilni o'zlashtirish bo'yicha qarashlar bilan izohlanadi: o'quvchi xatoni sezishi, tuzatishi va to'g'ri variantni yangi kontekstda qayta qo'llashi uchun iterativ sikl zarur. SI-platforma aynan shu siklni tezlashtiradi, chunki o'quvchi bir matn ichida bir necha tahrir bosqichini bajaradi. Shunga qaramay, adabiyotlarda ta'kidlanganidek, haddan tashqari avtomatlashtirilgan tahrir o'quvchining til sezgisi shakllanishiga to'sqinlik qilishi ham mumkin, agar u "tayyor yechim"ni ko'chirib qo'yish bilan cheklansa. Bizning tajribada akademik halollikni saqlovchi og'zaki himoya elementi qo'llangani tufayli o'quvchi tanlovini asoslashga majbur bo'ldi; bu esa SI yordamini metakognitiv jarayon bilan bog'lashga xizmat qildi. Shu nuqtada SI-platformani o'qituvchi kuratorligi bilan birga qo'llashning afzalligi yaqqol ko'rinadi. Tinglab tushunish bo'yicha kuzatilgan o'sish raqamli didaktika va o'quv analitikasi bilan izohlanadi: individual tezlik, qayta tinglash va transkript bilan ishlash imkoniyatlari o'quvchiga kirish ma'lumotini boshqarish nazoratini beradi, bu esa kognitiv yuklamani moslashtirishga yordam beradi.

Biroq bu vositalar barcha o'quvchilarda bir xil ishlamaydi; natijalarda yuqori o'sish ko'rsatganlar refleksiya savollariga muntazam javob bergan va strategiyalarni ongli ravishda ajratgan. Bu holat "strategik kompetensiya"ning SI-platforma samaradorligidagi rolini ko'rsatadi. Og'zaki nutqda ravonlikning oshib, fonetik aniqlikning notekis o'zgarishi SI vositalarining texnologik cheklovlari hamda metodik dizayn bilan izohlanadi. Nutqni tanish tizimlari odatda segmental talaffuz xatolarini qisman aniqlasa-da, prosodiya va intonatsiya kabi murakkab ko'rsatkichlarni o'qitishda o'qituvchi modeli va jonli namuna muhimroq bo'lib qoladi. O'qituvchi rolining transformatsiyasi haqidagi natijalar "ma'lumotga asoslangan pedagogik qaror" konsepsiyasini tasdiqlaydi. Platforma loglari o'qituvchiga qaysi mavzu yoki xato turi ustida ishlash kerakligini tez ko'rsatadi va dars vaqtini optimallashtiradi. Tadqiqot SI-platformalardan foydalanish til ko'nikmalarini rivojlantirishda sezilarli metodik imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatdi. Eng barqaror ijobiy ta'sir yozma nutq va tinglab tushunishda kuzatildi, og'zaki nutqda esa aralash yondashuv zarurligi aniqlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Hymes D. H. On Communicative Competence. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972. – 64 p.
2. Black P., Wiliam D. Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment. – London: King's College London, 1998. – 48 p.
3. Ellis R. The Study of Second Language Acquisition. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 824 p.
4. Siemens G., Long P. Penetrating the Fog: Analytics in Learning and Education. – Edmonton: Athabasca University Press, 2011. – 52 p.
5. Warschauer M. Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide. – Cambridge: MIT Press, 2003. – 248 p.
6. Bachman L. F., Palmer A. S. Language Testing in Practice. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 377 p.
7. Levis J. M. Intelligibility, Oral Communication, and the Teaching of Pronunciation. – Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – 200 p.
8. Zimnyaya I. A. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva: Logos, 2004. – 384 s.
9. Passov E. I. Kommunikativnyy metod obucheniya inostrannomu govoreniyu. – Moskva: Prosveshchenie, 1991. – 223 s.
10. Jalolov J. J. Chet tillarni o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 320 b.